

Ledbergs kyrka

"En Östgötsk kämpe vid Stiklastad" kunde man läsa i Aftonbladet i februari 1909. Det var runforskaren Erik Brate som givit sig i kast med det egendomliga slutet på Ledbergsstenens inskrift. Han menade att slutet skulle utläsas som "Han dog bland trönderna" d.v.s. i Trøndelag i Norge. Torgöt skulle ha varit en av de svenska kämpar som enligt Snorre Sturlassons kungasagor stridit på den norske kungen Olav Haraldssons sida vid slaget Sticklestad den 29 juli 1030. Bilderna på stenen skulle föreställa Torgöt vid olika tillfällen under slaget. Brates förslag vann stor spridning. Icke desto mindre visade det sig vara helt fel. I stället var det en fråga om en magisk formel ristad på 1000-talet.

Runor

(inskriften börjar på sidan med båten)

```
-|HI : 4+TI : 4T+ : 4HI : |PTIA : 4NRPT : -----
: 4+NR : 4T : NY : 4N : 4NT+ : 4+HI : 4P : III :
444 : 4TT : III : 4TT :
```

Translitterering

bisi : sati : stn : pasi : iftir : þurkut : ----- : faþur: sin :

uk : þu : kuna : bapi : þmk : ili : sss : ttt : ili : III

Normalisering

Bisi satti stæin þannsi æftiR þorgaut ..., faður sinn ok þau Gunna baði. þistill/mistill/kistill.

Översättning

Bisse satte denna sten efter Torgöt __, sin fader; de båda (Bisse) och Gunna (satte stenen). Tisel, mistel, kistel.

Publicerad: Östergötlands runinskrifter nr 181.

Tyvänn vet vi inte var stenen ursprungligen stått. När Johan Hadorph ritade av stenen på 1600-talet satt den i sakristieväggen med sidan med fyrfotadjuret utåt. År 1847 rev man den gamla romanska 1100-talskyrkan och 1851 stod den nuvarande kyrkan färdig. I samband med rivningsarbetena togs stenen ut och man upptäckte då att den var ristad på tre sidor. Stenen användes dock som byggnadsmaterial i den nya kyrkogårdsmuren. När riksantikvaren Bror Emil Hildebrand ville att stenen i stället skulle resas på kyrkogården protesterade församlingen. Efter en långvarig konflikt blev det i alla fall riksantikvariens uppfattning som segrade. Det kan också nämnas att den inom östgötsk runforskning kände L.C. Wiede enligt tidens nationalromantiska smak ville resa runstenen på toppen av Ledbergshögen.

När man 1921 skulle göra en ny trappa i Gørlevs kyrka i Danmark hittade man en runsten med exakt samma formel som på Ledbergsstenen. Denna runsten är av en ålderdomlig typ över hundra, kanske två hundra, år äldre än Ledbergsstenen. Därmed kunde man en gång för alla avskrika tankarna på att texten handlade om en av den norske helgonkungens kämpar. Inskriftens avslutning är helt säkert en magisk ramsa från förkristen tid skriven i en enkel form av lönnskrift. Läser man den första bokstaven i varje grupp får man de tre rimorden tistel, mistel och kistel. I en medeltida isländsk saga förekommer en besvärjelse mot kung Ring. I anslutning till denna har man i alla tre bevarade handskrifterna av sagan återgivit liknande formler med runor. Även i Norge finns tre klart medeltida inskrifter av liknande innehåll ristade i trä. Trollformler av denna typ har alltså använts över stora delar av Norden under flera hundra år. Det är naturligtvis svårt att veta vad Ledbergsstens och Gørlevstens ristare haft i tankarna då de ristat in de avslutande orden tistil mistil kistil i lönnskrift. Det hela försvåras ännu mer av att vi inte vet var de båda runstenarna ursprungligen stått. Det ligger dock nära till hands att räkna med att ristarna på något sätt velat skydda monumentet.

VÄLJ RUNSTEN:

Runsten:

VÄLJ LANDSKAP:

Landskap:

Foto: Bengt A Lundberg

Till svårigheterna hör också frågan om vad kistil betyder. Något sådant ord är inte känt från de nordiska fornspråken. Det behöver dock inte vara ett rent "trollord". En ordbildning som kistil skulle mycket väl kunna betyda 'liten kista'. En forskare har till och med tänkt sig att det skulle vara fråga om en trollkista där man skulle lägga ned tisteln och misteln. Intressant är att man vid grävningar i Skövde hittat ett runristat revben där bl.a. ordet kistil förekommer på båda sidor. Inskriften dateras till 1200-talet. Benet är avbrutet i båda ändar så man får inget sammanhängande text, men det verkar i varje fall inte vara fråga om rimord som i de exempel som nämnts tidigare. Att det även i detta fall varit fråga om en magisk formel kan man nog utgå från.

Bilderna på stenen har ofta tolkats som scener hämtade från den fornordiska mytologins berättelser om världens undergång, ragnarök. Den hjälmprydda mannen skulle kunna vara Oden och det djur som biter honom i foten Fenrisulven. Båten skulle vara skeppet Nagelfar.

M-runan med cirkelformad bistav är av en ålderdomlig typ som som för övrigt också förekommer på Gørlevstenen. Det finns också flera exempel i Öster- och Västergötland. Runorna efter namnet Torgöt är så skadade att man inte kan säga något säkert om vad som stått där. Såväl ordet þu 'de' som ordet bapi 'båda' är böjt på ett sådant sätt att de måste syfta på både man och kvinna. Bisses namn kan därför utelämnas. Detta litet ovanligare sätt att uttrycka sig på förekommer då och då i runinskrifter och i fornisländska texter. Att ristaren inte nämnt Gunna redan i början av inskriften beror sannolikt på att Torgöt endast var far till Bisse och inte till Gunna. Förmodligen var hon Bisses eller Torgöts hustru.

Se även:

[Översätta runor](#) - Om translitterering, normalisering och översättning av runor.

[FMIS Fornsök](#) - Läs mer om denna runsten i Fornsök.

Till Östergötland

Foto: Bengt A Lundberg

Riksantikvarieämbetet Telefon: 08
-5191 8000 **Här finns vi**

E-post:

Foto: Bengt A Lundberg

Så hittar du dit:

klicka på länken nedan till Eniros karttjänst.

Eniro.se

Tillgänglighet:

Den som sitter i rullstol kan komma fram till runstenen. Kortare sträckor kan man dock behöva ta sig fram på grusgångar eller över plan gräsmatta.

riksant@raa.se Webbredaktionen: redaktionen@raa.se | [Om webbplatsen](#)